

dicia pravis cupiditatibus, amori proprio et perversae educationi communiter sint adversa, certi esse possumus, ea a natura rationali habere originem, licet non sciscitemur alios homines, an similiter sentiant. Quod si quandoque dubium occurreret, poterit quis consulere aliquos, sed omnes necesse non est, neque ab ipsorum iudicio desumendum erit certitudinis motivum; secus illi, qui ab infantia in idolorum cultu, aliisque superstitionibus enutriti fuerunt, miseri et excusabiles forent, si in rationali natura propria velut insculptum non haberent, quid sit quod deceat, quid turpe, quidve honestum, quid fugiendum, quidve amplectendum sit; ipsis vero impossibile erat, consulere traditionem et consensum universalem, cum vix scirent alias existere nationes, praesertim quod et apud illas nationes, excepta Judaica, eandem specificae superstitionem regnare deprehendissent.

Ex modo dictis facile colligitur responsio danda illis, qui dicerent, non a rationali natura, sed a traditione primorum parentum iudicia haec originem traxisse. Nam licet hoc per successivas generationes fieri potuisse concedamus, tamen nisi etiam ratio ipsa homines impelleret ad haec iudicia ponenda, non fuisset sufficienter humano generi provisum. Etenim Ethnicorum traditio, prava exempla, morumque corruptio constanter his veritatibus adversabatur. Patet insuper, inter ethnicas et barbaras nationes non fuisse hanc excellentem educationem filiorum, vi cujus parentes imbuerent filios necessariis cognitionibus ad vitam rationalem recte instituendam, et nihilominus iudicia ista, in sua saltem generalitate, conservata sunt. Si solis demum parentibus relinqueretur onus instruendi filios, etiam nunc videremus passim tenebras ignorantiae.

Urgent. Certitudo iudiciorum sensus naturae communis est indigna philosopho; cum sit tantum moralis. Ita Bayle [1].

Resp. *Nego ant.* ad probationem, *transeat ant.* et *neg. consequens.* Ostendimus iudicia sensus naturae communis falsa esse non posse, quin natura rationalis esset simul rationalis et non rationalis; ergo oppositum intrinsece repugnat; ergo dici potest, certitudinem hanc esse metaphysicam, ita ut nec Deus possit contrarium praestare. Nos quidem non recurrimus ad hypothesim repugnantiae ex parte Dei, ne circum vitiosum committamus, cum argumento isto in posterum

[1] *Dictionaire Art Pyrrhon.*

utamur ad probandam Dei existentiam: at hoc non minuit intrinsecam oppositi repugnantiam, ac proinde non tollit metaphysicam certitudinem. Dato demum quod certitudo ista esset tantum moralis, non ideo censeretur indigna philosopho; cui vel maxime expedit acquiescere omni verae certitudini, quae ex principiis naturalibus eruitur, quaeque necessario debet esse diversa pro diversitate motivorum. Recolantur dicta n.º 36.

ARTICULUS VIII.

DE CORPORUM EXISTENTIA.

68. Sensus nostri sunt corporei; ergo antequam de certitudine cognitionum, quas ope sensuum acquirimus, disseramus, corporum existentia probanda est invictis argumentis adversus Idealistas, quorum agmen Georgius Berkeley ducit (1), quique ideas dumtaxat in mente nostra versari, corpora vero non existere autumant. Idealismus hic in multiplex est differentia; *dogmaticus* nempe, dum quis contendit, posse revera demonstrari non existentiam corporum; *scepticus*, dum asserit, nullam pro utraque parte hac de re posse afferri solidam rationem; *mysticus*, dum tota ratio persuasionis de objectiva et reali corporum existentia, solis facultatibus animae nostrae vel modo cuidam cogitandi tribuitur; *egoisticus* tandem, quando ad solam de subjecti nostri existentia certitudinem, vis omnis demonstrationis vel intrinsecae nostrae persuasionis coarctatur. Malebranche non negat existentiam corporum, sed sola Dei revelantis auctoritate eam nobis innotescere asserit (2). Antequam propositum nostrum ostendamus, tria sunt praenotanda.

1.º *Idearum sensilium* nomine in hac quaestione nihil aliud intelligimus, quam affectionem animi nostri, quae dum adest, exhibet nobis aliquid ut actu praesens, quod *corpus* nominamus.

2.º *Corporis* nomine venit objectum, a mente nostra distinctum, *extensum, resistens et impenetrabile*; praescin-

(1) *Dialogues entre Hylas et Philonous.* Amsterd. 1750.

(2) *De la recherche de la vérité* t. 1. l. 1. ch. 10. et t. 2. l. 6. p. 2. ch. 6. Amsterd. 1688.

dendo a definitione corporis essentiali, seu a quaestione, an huiusmodi proprietates constituent metaphysicam essentiam corporis, nec ne.

3.º Confundi non debet notio corporis cum notione materiae; per materiam enim proprie intelliguntur elementa, quae corpus componunt, de quibus elementis plures fiunt quaestiones; dum tamen nomine corporis, omnium etiam adversariorum iudicio, veniat illud quod nuper diximus. De corporibus igitur sic intellectis quaeritur, num revera existant (1).

69. Corporis nostri aliorumque generatim sumptorum existentia invicte probatur ex ideis sensilibus et inclinatione invincibili rationalis naturae nostrae, eas referendi ad objecta quae extra nos posita existimamus. Intimo sensu constat, ideas supra dictas in animo nostro adesse, eas con-

(1) Tres istae animadversiones praeviae ad quaestionis statum determinandum et ad praecludendas quasdam difficultates referuntur. Nam imprimis ideae sensilis tradita definitio, etiam ab Idealistis quibuscum disputamus, respici nequit; at si diceretur quod idea sensilis sit illa, quae occasione mutationum nostri corporis ab animo efformatur, supponeretur quod est in quaestione, scilicet existentia corporis nostri et ab Idealistis iure ac merito negaretur. Hinc in eadem gratuita suppositione versantur, qui existentiam corporum ita probant: non haberentur tales affectiones seu idae sensiles in animo, nisi adessent respondentes mutationes corporis nostri et mutationes istae non forent, nisi haberentur externa objecta easdem producentia; ergo positis illis animi affectionibus, necesse est corpus nostrum et alia corpora existere. Praeterea, qui tali modo ratiocinantur, in necessitatem se conjiciunt explicandi, quomodo mutationes nostri corporis, sive ipsum corpus in animum et corpora externa in corpus nostrum agant; porro, si recurrant ad sensuum veracitatem, quae ab ordine divinae sapientiae potissimum desumitur sibi metipsis eripiunt argumentum physicum, quod adhiberi solet ad evincendam Dei existentiam; aut si eo deinceps in naturali Theologia utantur, manifeste in circulum vitiosum incidunt. Insuper, aliae duae animadversiones praecavent difficultatem, quae ex ignorantia naturae et essetiae corporum, seu ex eo, quod videatur repugnare, ut sint quid compositum, et sive ex elementis simplicibus sive ex extensis coalescens, desumeretur: haec enim omnia in antecessum determinare non oportet, nec fortassis fieri potest, sufficienter praemittere definitionem corporum nominalem, ut de eorum existentia disputare valeamus; secus, nec de existentia animi nostri certi esse possemus, eo quod ejus essentiam ac naturam a priori determinare nequeamus.

cordes et constantes esse, dum vel diversas objecti illius, quod corpus nostrum vocamus, partes referunt vel circa ea versantur, quae coelum, astra, montes, etc. nominamus. Eodem sensu intimo scimus, haberi in animo nostro propensionem, ideas illas referendi ad objecta ut actu praesentia; quo posito, en argumentum: propensio seu inclinatio animi nostri, referendi ideas sensiles ad objecta, quae corpus nostrum et alia generatim sumpta vocamus, est constans et invincibilis, quocumque vitae tempore semper eadem, cuicumque examini subjiciatur, quaecumque rationes oppositum suadentes perpendantur, semper eandem firmitatem retinet, quibuscumque affectionibus gaudii, doloris, irae, invidiae non cedit: quin imo etiam cum vel maxime cordi esset, ne objecta ab ideis exhibita et ideae ipsae praesentes haberentur, ultro sese offerunt nobisque invitis et reluctanibus, se suasque proprietates manifestant; ergo concludimus, huiusmodi inclinationem ad iudicandum quod corpora existant, a natura rationali provenire: atqui absolute repugnat, ut natura rationalis constanter et invincibiliter nos in errorem impellat; ergo suppositis ideis sensilibus, et inclinatione invincibili naturae rationalis eas referendi ad objecta ut actu praesentia, certissimum est, corpus nostrum et alia generatim sumpta existere.

Quod si etiam ad Deum auctorem naturae recurras, repugnabit quoque, ratione veracitatis divinae, Deum nos in errorem invincibilem posse impellere; in quaestione porro cum Idealistis, recursus iste ad Deum sine circulo vitioso fieri potest. Nam cum plures ideas sensiles animus non libere sed necessitate naturae efformare cogatur, Idealistae exclusa existentia corporum et necessaria animi dependentia ab ipsis in efformatione harum idearum, non aliam hujus necessitatis, ita cogitandi nimirum ac si essent et existerent corpora, reddunt rationem, nisi recurrendo ad virtutem Dei hasce ideas in animis nostris producentem, uti patet ex ipsis difficultatibus, quas solent urgere.

70. Argumentum hoc non solum Idealistas, sed et Malebranchium jugulat. Etenim ex sola ratione depromitur, ac proinde falsum est quod Malebranche adstruit, sola scilicet revelatione divina constare nobis de corporum existentia. Praeterea, si hoc verum esset, ipsius revelationis cognitio nobis impossibilis foret; cum certum sit, revelationem, prout eam nunc habemus praesupponere in nobis indubiam cognitionem existentiae corporum; quia praesupponit neces-

sario media, seu signa illa, quibus in ejus cognitionem devenimus et eam a falsis aliis revelationibus distinguimus.

Atque haec etiam generatim dicta sint contra eos, qui cum auctore opusculi *De imbecillitate humani intellectus* omnem naturalem certitudinem suvertunt et in sola revelatione divina reponunt. Sic enim ipsius divinae revelationis certam cognitionem nobis impossibilem reddunt. Quid enim? Quomodo poterimus assentiri revelationi divinae aliquid manifestanti, si certi prius non sumus, hanc esse revelationem divinam, novisque incumbere onus eidem assentiendi? Quomodo poterit dici actus noster, quo assentimur, prudens, si in nullo prorsus certo rationis nostrae dictamine fundetur? Videatur hanc in rem Muratorius, egregie refellens omnia sophismata in opusculo memorato congesta (1)

71. Nullum autem Malebranchio subsidium feres, dicendo, ipsum non intellexisse revelationem proprie dictam, sed revelationem seu manifestationem per rationem nostram, quae in tantum cognoscit certo existentiam corporum, in quantum eam intuetur in essentia divina (2). Nam et hoc falsum esse constat, inspicendo ejus opera, et absurda doctrina absurdiori ratione defenditur. Quis enim dabit Malebranchio nos omnia in essentia Dei cognoscere? Nonne volitiones nostras, ipso fatente, animus sibi efficit immediate? Quare igitur etiam cognitiones, quae certe non sunt quid nobilium volitionibus, non efficiat? Praeterea, cum omnes res creatae non praecontineantur in divina essentia, nisi virtualiter aut eminenter, visio divinae essentiae non *formalem*, sed dumtaxat *eminentiorem* quamdam corporum cognitionem praebere, dum interim nos cognoscimus corpora, qualia sunt objective in semetipsis, saltem per eorum effectus. Adverte ulterius, ad videndam divinam essentiam qualis *in se* est, nedum sufficere divinam revelationem, sed requirit insuper (sicut docent Theologi Dogmatici) supernaturalem elevationem humanae mentis in Deum.

Ex dictis colliges, certitudinem de existentia corporis nostri aliorumque in genere esse metaphysicam, licet hypotheticam, ut patet ex ipsa demonstratione. Non idem tamen accidit de aliquo corpore particulari, scimus enim hanc esse legem physicam, ut posita mutatione in sensibus nostris facta ab objecto externo, mens sibi efformet ideam exhibentem

(1) *Delle forze dell' inteuimento humano* edit. 2. Venet. 1748.

(2) *Loco cit.* t. 1. l. 3. ch. 7.

objectum illud tamquam praesens, cui legi in casu particulari Auctor naturae quandoque derogare potest et derogat; ergo de corporis alicujus determinati existentia non nisi physice certi sumus.

72. Opponunt I^o. Ut constet, propensionem ad judicandum quod corpora existant provenire a natura rationali, debemus investigare, an alii homines similiter judicent; hoc autem supponit jam cognitam corporum existentiam: homines enim utique corpora habent; ergo, etc.

Resp. *Trans. maj.*; *nego min.*; et concessa probatione, *nego consequ.* Num iudicium aliquod a rationali natura proveniat necesse non est, ut jam monuimus (1), alios sciscitari. Sed hoc etiam omissis, falsum est nos supponere id quod est in quaestione. Idealistae enim nos deffitentur, alia entia, uti nos, existere, praescindendo an habeant corpora nec ne, modumque adesse conceptus nostros ad invicem manifestandi; et si hoc diffiterentur, sibimetipsis aperte contradicerent et omni disputationi valedicere deberent: ergo, licet homines corpora actu habeant, argumentum nostrum eorum cognitionem necessario non supponit.

Urgent I^o. Haec propensio rationalis naturae nequit esse argumentum certum, nisi detur necessarius nexus inter ideas sensiles et corpora; atqui non datur; ideae siquidem sunt modificationes animi, nihilque simile habent cum corporibus: insuper corpora sunt quid contingens; ergo nequit haberi nexus necessarius.

Resp. *Dist. maj.* Propensio haec, etc. nisi detur nexus absolute vel hypothetice necessarius, *conc.* tantum absolute, *nego*; et *Dist. min.* non datur nexus absolute necessarius, *conc.* hypothetice necessarius, *nego*. Dato quod haec propensio naturae rationalis existat, necessario ideis sensilibus debet respondere existentia objectorum, quae per eas exhibentur; secus natura rationalis nos deciperet. Patet itaque, dari nexum hypothetice necessarium, licet absolute necessarium non adsit; cum per se non repugnet existentia istarum idearum in animo, etiam non existentibus objectis. Ideae hae sensiles sunt quidem modificationes animi, sed tamen relativae, quae non sistunt simpliciter in animo, sed ad aliquid ut actu praesens referuntur, quod colligitur quoque ex discrimine istarum ab illis, quae *revocatae* vel *imaginariae*

(1) Articuli praeced. n°. 67. *Opponunt II.*

dicuntur [1]; ergo accedente supra dicta rationis inclinatione, legitime inferitur existentia objectorum. Nec obstat, corpora esse quid contingens; non enim absolutam, sed hypotheticam tantum existentiae eorum necessitatem inferimus: praescindimus insuper qua ratione influant in hoc ut ideae sensiles habeantur, quatenus sit natura istarum idearum, etc. Licet enim haec omnia nos laterent, probationis robur ab invincibili rationis propensione desumptum nihilominus remaneret.

Urgent II°. Invincibilis haec propensio ac ideae constantes et concordantes habentur in amentibus, furiosis, etc. quin tamen adsint objecta actu praesentia. Deinde invincibiliter impellimur ad judicandum, proprietates secundarias, ut sunt color e. g. sapor, etc. esse in corporibus; cum tamen communiter philosophi doceant, eas esse tantum in animo: ergo a pari, proprietates etiam primariae, uti extensio, resistentia, etc. erunt tantum in animo et corpora non existent.

Resp. ad 1^m, *Transcat* totum. Propensio et ideae nostrae sensiles iudicio naturali rationis subjiciuntur, ita ut, ad statum nostrum reflectendo, valeamus apprehendere inclinationem hanc a sola ratione provenire; non idem accidit in amentibus, etc.; ergo comparatio nulla est. Quis insuper furiosum animum potuit investigare?

Ad 2^m, *Nego ant. conseq. et parit.* in sensu explicando. Sive istae ideae sensiles proprietatem primariam, sive secundariam referant, semper verum est, occasionem earum repetendam esse ab objecto praesente, quod per eas exhibetur; et hoc est ad quod inclinamur a ratione, non autem ad ju-

[1] Exemplum idearum sensilium quae *revocatae* vel *imaginariae* dicuntur absurditatem idealismi evidenter confirmat: Idealistae namque discrimen istarum idearum ab illis quae exhibent aliquod objectum ac si actu praesens esset, vel negare debent vel nullam illius rationem reddere possunt. At quis est sanae mentis, qui non agnoscat toto caelo differre apprehensionem mentis qua e. g. amicum longe dissitum velut nobis praesentem sistimus, aut noctu in tenebris splendorem solis repraesentamus, ab illa actuali idea sensili quam experimur, quando amicum ut coram nobis adstantem alloquimur, et in ejus amplexum prouimus, aut sub die immediate solem cernimus, vel ejusdem radii domum illuminatam conspicimus? Nonne etiam has sensationes sicut illas, pro lubitu habere non possumus? Vide Buffier *Traité des premières vérités*.

dicandum de modo et de diversitate qua proprietates insunt objectis. Tandem quaestio haec, an proprietates secundariae insint formaliter in objectis nec ne, supponit jam cognitam corporum existentiam.

73. Opponent II°. Inclinationem ad judicandum de corporum existentia possumus et debemus corrigere per ipsam rationem, quae docet 1° Deum posse in nobis producere has ideas, quin corpora existant; 2° possibile esse, quod corpora non existant; 3° Deum quandoque excitare ideas sensiles, ut patet in factis miraculosis (1), non existentibus objectis; 4° Deum posse permittere errorem constantem et necessarium e. g. in amentibus; 5° Deum non facere per plura, quod potest fieri per pauciora: ergo, cum ideas sensiles possit per se producere, frustra crearet corpora. Ita fere Malebranche (2).

Resp. *Nego ant.* Ad 1^m probationem, *Dist.* Deum posse, etc. absolute loquendo *conc.* facta hypothese *nego.* Sola omnipotentia Dei absolute spectata, possent in nobis produci ideae sensiles, non existentibus corporibus; at facta hypothese, seu supposita rationis nostrae naturali inclinatione eas referendi ad objecta ut actu praesentia, repugnat Deum id facere. Tunc enim non esset verax, quia error uniformis constans et invincibilis in ipsum refunderetur.

Ad 2^m, Ex quo ratio dictet, possibile esse corpora non existere, non sequitur eam non ostendere, quod revera existant.

Ad 3^m, *Dist.* Deum quandoque, etc. et hoc evenit in casu particulari et errorem detegendo *conc.* secus *nego.* Multum differunt casus quidam particulares ubi error ad breve tempus permittitur, ac in sola ignoratione quod legi physicae hic et nunc sit derogatum consistit, et hypothesis constantis, uniformis et invincibilis totius vitae erroris. Illud ad aliquem utilem finem potest intendi, istud

(1) Huc spectant, inter alia, illae Christi Domini post resurrectionem sui manifestationes, in quibus et duobus discipulis euntibus in Emmaus, *Lucae* cap. XXIV. v. 15 et seqq. sub specie peregrini, et Mariae Magdalenae, *Marci* cap. XVI. v. 9. et seqq. *Joannis* cap. XX. v. 14. et seqq. sub specie hortulani apparuit; nec non continua illa sensuum, seu idearum sensilium illusio cui subjicimur circa SS. Eucharistiae Sacramentum; saltem in eorum sententia juxta quos qualitates seu proprietates accidentales corporum sunt relativae.

(2) *De la recherche de la vérité* t. II. *Eclaircissements*.

ad nullum; fieri etiam nequit sine perversione totius rationalis naturae.

Ad 4^m, *Nego parit.* Aliud est enim, non impedire causas accidentales, quae praecludunt rectum rationis usum et in errore necessario amentem detinent, aliud est homines recte ratione utentes, in constanti et invincibili errore detinere, omnemque viam sese ab illo liberandi adimere.

Ad 5^m, Non facere per plura, etc. quando nullum finem ita agendi habet aut non vult, *conc. secus nego.* Imprudenter utique censetur agere, quid quod per pauciora media eodem modo obtinere potest, per plura nihilominus obtinere nititur. Hoc de Deo nefas est cogitare, quia ipse innumeras potest habere rationes nobis incognitas hoc potius quam alio modo operandi. Tandem, falsum quoque suppositum in difficultate latet: nos enim non dicimus, ideo corpora creata esse, ut ideas sensiles habeamus; sed praescindendo ab eorum fine, confendimus, certo nobis constare quod existant a parte rei.

Urget Berkeley. Quidquid percipitur et sentitur, est in re percipiente et sentiente; corpora nec percipiunt nec sentiunt; ergo quod percipitur et sentitur, non est in corporibus, sed in nobis, ac proinde nequit ex hoc inferri corporum existentia.

Resp. Tota argumentatio merum sophisma est. Hinc *Dist. maj.* Quidquid percipitur, etc. in percipiente *formaliter* et *subjective, conc.*; *objective, nego.* et concessa minori, *nego* utrumque *consequens.* Major ita intellecta, quasi nulla perceptio et sensatio posset habere objectum extrinsecum percipienti, supponit quod est in quaestione et nulla ratione id probat; nos vero quamvis concedamus, ex solis ideis sensilibus non posse deduci corporum existentiam, tamen accedente naturae rationalis inclinatione eas referendi ad objecta ut actu praesentia, id rectissime fieri ostendimus.

ARTICULUS IX.

DE CERTITUDINE COGNITIONUM QUAS OPE SENSUUM ACQUIRIMUS

74. Veterum et recentiorum Scepticorum (1) dogma

(1) En quomodo Scepticorum patronus hac de re disserit, *Essai sur l'indifférence* etc. t. II. pag. 6. *Car qu'est-ce que*

est, sensibus non esse fidendum, de omnibus ipsorum ope perceptis esse dubitandum. Antequam hujusmodi errorem convellamus, quaedam notiones praeviae exponendae sunt.

Sensus externi vel organa sensoria sunt eae corporis nostri partes, ex quarum immutatione mens percipit, quae extra se posita sunt. Cerebrum dicitur *sensorium internum*; *cetera* quinque numerantur, videlicet oculi, aures, nares, palatum et cetera omnia membra, quae sub nomine *tactus* veniunt. Unumquodque sensorium externum habet proprium objectum; sic oculi respiciunt colores, aures sonum, nares odorem, palatum sapes, tactus figuram, extensionem, resistantiam, etc. Saepe tamen, praesertim oculi, ad objecta aliis sensibus propria se extendunt.

75. Vis animi nostri mutationem in organo factam percipiendi, *facultas sentiendi* appellatur; actus hujus facultatis dicitur *sensatio*, quae *formaliter* et *subjective* spectata solum actum seu affectionem animi sentientis, *materialiter* vero solum motum in organo interno aut externo excitatum indicat.

Cognitiones ope sensuum acquisite *immediatae* vocantur, quae enunciant, quod in sensatione explicite continetur e. g. *murus hic est albus*, etc. *mediatae* vero, quae referunt aliquid implicite tantum in sensatione contentum, quodque non nisi adhibito aliquo medio cognoscitur e. g. *albedo est occidens*, etc. Harum veritas a legitima plerumque ratiocinatione dependet; in *immediatis* itaque cognitionibus dumtaxat, sensus nostros rite dispositos nos non decipere, in praesenti quaestione defendimus.

76. Errare *formaliter*, sive apprehendere aliquid aliter ac revera est, ad animum spectat; igitur non nisi improprie error formalis sensibus tribuitur: ipsi enim referunt semper ad animum mutationem illam, quam ab objecto pro diversa eorum dispositione acceperunt, suntque, ut ajunt, *potentia necessaria*. Quando itaque recta dispositione vel applicatione destituuntur, *materialem* dumtaxat occasionem errandi animo

nos sens peuvent nous apprendre de certain, et sur nous-mêmes, et sur les autres êtres? Qu'oserons-nous affirmer sur leur témoignage?.... Chacun d'eux, pris à parte, nous abuse par de vaines illusions; ils se convainquent à toute heure mutuellement d'imposture..... Pourquoi, nous trompant séparément, ne nous tromperaient-ils pas tous ensemble? Vide quoque pag. 41.